

Тематичні групи української метеорологічної термінології

М.П. Заверющенко, викладач, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

О.Л. Заверющенко, к. філол. н, доцент, Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»,

Актуальним є дослідження української наукової термінології різних галузей, зокрема метеорології. Метеорологічну термінологію представлено, починаючи з XVIII ст., у роботах таких учених, як І. Копієвський, О. Полунін, П. Семенов, О. Івановський, В. Шталь та ін. На сьогодні в українському мовознавстві відсутні спеціальні роботи, присвячені вивченню лексики зазначеної галузі. Мета нашої розвідки полягає у виділенні тематичних груп української метеорологічної термінології. Джерельна база роботи – українські словники та навчальні посібники з метеорології. Нами було відібрано українські за походженням метеорологічні терміни, що є, переважно, родовими поняттями, тобто в «Російсько-українському метеорологічному словнику» Ю.Ф. Кобченка, О.О. Дудки, М.І. Філона подано як опорні слова, навколо яких згруповано терміни-словосполучення, що утворюють понятійні гнізда. Однак нами представлено терміни-словосполучення в разі репрезентування терміна в словнику без понятійного гнізда типу *водозапас хмари*.

Можна виділити такі тематичні групи лексики метеорологічної галузі.

1. «Явища природи», представлена наступними номенами: *хмара, хмари, тил, гроза, грім*.

2. «Опади»: *сніжинка, сніг, дощ, крупа, злива, роса, град, зливовий сніг, завірюха з випаданням снігу, сніжні зерна, крижані голки, крупні градини, крижаний дощ, снігопад*.

3. «Абстрактні поняття»: *клин, погода, закон, область, порядок, робота, стан, природа, умови, поверхня, стала, ознака, точка, зусилля, явище, середовище, осередок, зміна*.

4. «Властивість»: *твердість, стійкість, видимість, в'язкість, жорсткість, мінливість, потужність, напруженість, неоднорідність, безперервність, нестійкість, щільність, повторюваність, провідність, тривалість, прозорість, розмірність, швидкість, здатність, властивість, плинність, теплопровідність, точність, пружність, видність, пливкість, провідність, прозорість, подільність, замкненість, освітленість, світність, дальність, хмарність, вологість, вологоємність, водність*.

5. «Просторові поняття»: *поле, небо, простір, ряд, кут, нахил, напрям, напрямок, площина, смуга, широти*.

6. «Параметри»: *висота, широта, довжина, кривина, довгота, крутизна, відстань, опір, сила, вага, густина, частота, напруга, теплота, величина, кількість, товща шару приведення, вид, міри*.

7. «Вода та те, що з нею пов'язане»: *потік, течія, плин, вода, стік, рідина, повінь, посуха, засуха, пара, ожеледь, паморозь, іній, лід, приплив, джерело, струм, струмінь, хвиля, мряка*.

8. «Предмети побуту»: вікно, хрест, вінці, ковадло, воронка, гребінь, вісь, перемичка, сідловина, колесо, ланцюг, стрічка, поріг, пояс.

9. «Явища природи, пов'язані зі світлом або його відсутністю, оптичними явищами»: туман, блискавка, спалах, світло, тінь, райдуга, веселка, імла, сяйво, сутінки, промінь зелений, протизоря, протисвітіння, протисяйво, Сонце, стовп світловий, стовп сонячний, зоря, зірниця, серпанок, полярне сяйво, міраж.

10. «Температурні зміни»: мороз, заморозки, відлига, потепління, похолодання, охолодження.

11. «Явища природи, пов'язані з повітрям та рухом повітряних мас»: повітря, буря, вітер, хуртовина, вихор, смерч, ураган, метелиця, стовп повітря, яма повітряна, роза вітрів, завірюха, повітряний потік, шквал, пилова (піщана) буря, заметіль.

12. «Процеси»: збудження, вторгнення, витікання, забруднення, вимірювання, спотворення, випаровування, дослідження, коливання, спостереження, навантаження, утворення, визначення, послаблення, відхилення, відзначення, позначення, відбиття, падіння, перенесення, поглинання, попередження, приведення, розсіяння, розтягнення, розширення, зведення, згладжування, схилення, зміщення, повідомлення, збереження, прискорення, замутнення, тертя, тяжіння, стискання, обертання вітру, ковзання, протистояння, затемнення, відбиття, світіння, вихолоджування, замерзання, вимивання, збурення, вирівнювання, осідання, послаблення, випадання, сходження, визначення, зрошення, попередження.

13. «Часові поняття»: хвиля, час, рік, день, місяць, рівнодення, строк, доба, одиничний час, щорічник, півріччя.

14. «Геометричні фігури»: коло, крива.

15. «Сезони»: зима, літо, рівнодення, сонцестояння.

16. «Хімічні елементи»: водень, кисень.

17. «Результат дії»: хід, тиск, рух, перевірка, зміна, передача, помилка, похибка, показник, покрив, розвиток, розріз, розподіл, зсув, стрибок, рівняння, рівень, дані, походження, складова, діяльність, надлишок, теплообмін, теплообіг, рівновага, ступінь, домішки, прив'язка, вивід даних, докази, імовірність, доступ, завдання, задача, набір, позначка, обмін, перенос, приходо-витрати, відклад, узгін, заряд, коливання, вологообіг, вологовміст, водозапас хмари.

18. «Частини тіла людини»: язик, тіло.

19. «Числові утворення»: двійково-десятковий, число, одиниця (одиниці) виміру.

20. «Рослинний світ»: дерево.

21. «Земля»: ґрунт.

Проведений аналіз дозволяє говорити про залучення в переважній більшості назв процесів, результату дії, властивостей для утворення питомих термінів української метеорології. Меншою мірою в основу номінації лягли природні явища, зокрема пов'язані зі світлом тощо. Результати дослідження

розширюють знання про національну картину світу українців, допомагають зрозуміти механізми утворення метеорологічної терміносистеми.